

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA

**Doctor Honoris Causa
LITTERARUM HUMANIORUM**

ANA BLANDIANA

Poetă, Președinta Fundației Academia Civică

Timișoara, 4 decembrie 2014

Cuvânt
la deschiderea ceremoniei de acordare a titlului de
Doctor Honoris Causa Litterarum Humaniorum
al Universității de Vest din Timișoara
Doamnei
ANA BLANDIANA

*Onorați membri ai comunității academice,
Distinși colegi,
Doamnelor și domnilor,
Mult Stimată Doamnă Ana Blandiana,*

Anul acesta, Universitatea de Vest din Timișoara a marcat printr-o serie de evenimente academice, culturale și civice 70 de ani de la înființare, asumându-și rolul de catalizator al energiilor spirituale ale comunității. În același spirit, Universitatea noastră trăiește astăzi încă un moment de excepție, acordarea titlului:

DOCTOR HONORIS CAUSA LITTERARUM HUMANIORUM

scriitoarei Ana BLANDIANA, una din vocile importante ale literaturii române contemporane, dar și unul dintre reperle morale ale societății de azi.

Activitatea creativă a Anei Blandiana poate fi văzută în literatura română ca o punte de legătură cu tradiția literară. De la debutul din anii '60 și până azi, volumele sale de poeme și cărțile de proză au reprezentat un punct de referință de necontestat pentru generațiile literare care s-au succedat. O dovedesc traducerile în cele mai importante limbi ale lumii, o dovedesc numeroasele articole de critică literară și studii academice, o dovedește prezența în manualele școlare sau în cursurile universitare. Lunga listă de premii conferite reprezintă o dovadă în plus a prestigiului scriitoarei: Premiul pentru Poezie al Academiei Române (1970, București), Premiul pentru Proză al Asociației Scriitorilor din București, Premiul Internațional Herder (Viena, 1982), Premiul „Opera omnia” (1994), Premiul Național de Poezie (1997), Premiul pentru Poezie al Uniunii Scriitorilor (2000) și multe altele.

Dar lucrul cel mai important despre Ana Blandiana este legat de faptul că energia sa creatoare s-a oglindit întotdeauna într-o atitudine de responsabilitate civică care a făcut ca scriitoarea să devină pentru cultura română contemporană unul dintre reperele sale morale.

Ana Blandiana este una dintre puținele voci care au contestat deschis mizeria ultimilor ani ai dictaturii de dinainte de 1989. Prestigiul moral dobândit ca voce ridicată împotriva totalitarismului a făcut ca scriitoarea să devină, în anii de după Revoluția din 1989, unul dintre spiritele activ implicate în construcția unei platforme civice dedicate principiilor democratice și societății deschise. Inițiativa de a crea o instituție care să recupereze memoria traumelor individuale și colective generate de totalitarismul românesc al ultimei jumătăți de secol XX (*Academia Civică*, sub egida căreia funcționează atât *Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet*, cât și *Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului*) reprezintă un act atât de necesar al reconcilierii imaginarului public românesc cu propria sa istorie traumatică.

Stimată Doamnă Ana Blandiana,

Prezența Domniei Voastre în Universitatea de Vest din Timișoara constituie o mare onoare pentru noi, mai ales că ne aflăm în preajma aniversării a unui sfert de secol de libertate post-comunistă. Atașamentul D-voastră activ pentru spațiul timișorean și pentru valorile civice în numele cărora Timișoara s-a ridicat în 1989 împotriva dictaturii face ca această bucurie să se transforme în responsabilitate și să dea valoare simbolică acestui moment.

Sunt onorat astfel să spun că, începând de astăzi, 4 decembrie 2014, vă numărați printre laureații titlului de ***DOCTOR HONORIS CAUSA*** ai Universității de Vest din Timișoara și că deveniți așadar parte a comunității academice timișorene.

Permiteți-mi să exprim considerația pe care o avem față de Domnia Voastră și să vă dorim sănătate și putere de muncă, pentru a vă continua activitatea.

Prof. univ. dr. Marilen-Gabriel PIRTEA

Rectorul Universității de Vest din Timișoara

LAVDATIO

Magistrae Anae Blandianae et operis sui

Multă vreme, decenii la rând, literatura română a rezistat în numele culturii și al artei pentru artă într-o tradiție maioreșciană respectată dogmatic aproape. Rezultatul: ne-am salvat literatura, numai că ne-am despărțit de aceea a multora dintre confracții din literatura poloneză, maghiară, slovacă și cehă sau rusă. Am ratat, în numele artei pentru artă, marile gesturi de atitudine istorică și trebuie să ne asumăm acest fapt ca pe un dat istoric greu de justificat și priceput. Este de înțeles de ce scriitorii de bună credință, cei care nu aveau să practice prostituția intelectuală și estetică devenind propagandiști ai totalitarismului, au îmbrățișat cu atâta feroare această credință care fusese, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, aceea a parnasianismului. Toată lumea știa însă, precum în secretul lui Polichinelle, că arta pentru artă era numele acoperit al anticomunismului autohton. Acest fapt era o realitate știută de toată lumea, în vreme ce arta cu tendință, susținută de socialistul Dobrogeanu Gherea, era o capcană la vedere: angajamentul în și pentru cetate era compromițător, odată ce agora era arendată definitiv de partid și de structurile de propagandă și control cultural. A fi angajat era numele criptat la vedere al abandonului literaturii pentru propaganda de partid. Angajamentul și toată familia sinonimelor sale erau, în consecință, numele de ocară ale unor stări ale existenței literare dezgustătoare.

Poeta Ana Blandiana a trebuit, la fel ca mulți dintre confracții Domniei Sale din lumea literară din deceniile totalitarismului românesc, să răspundă unor întrebări menite să-i prezeve statusul moral-intelectual necompromis. Aceasta a fost una dintre marile preocupări ale scriitorilor de performanță literară din comunism: cum este posibil să fii scriitor și să accepți marginalizarea cu beneficiul unei stări confortabile în viitoarea istorie literară. Alibiurile erau diverse, unele inteligente și doct culturale în construcția unor justificări ale conștiințelor literare dispuse la colaboraționism. Acestea evocau, în sprijinul cedării, exemplele ilustre ale marilor compromisuri ale unor iluștri scriitori și filozofi europeni, de la Knut Hamsun la Martin Heidegger, de la Louis Aragon, Jean Paul Sartre sau Louis Ferdinand Celine. Substratul aserțiunii acesteia era că opera mare salvează prin valoarea ei estetică destinul terfelit politic. Alteori, compromisul era socotit comparabil cu păcatele de alt fel: de la alcoolismul boem, la nonconformismul agresiv al avangardei care, vezi bine, erau insurecțional de stânga iar compromisul în totalitarism pretindea să aibă aceeași culoare.

Idei de felul acesta erau rostite, totuși, cu jumătate de gură deoarece era prea de tot vizibil că păcatele acestea erau benigne pe lângă cele ale dezmățului propagandistic pe teme politice din comunism. Nu este mai puțin adevărat că aici există totuși un alibi care pare să funcționeze:

ieri și astăzi. Invocarea post-factum a naivității (de multe ori datorate vârstei june) însoțite de sinceritatea credinței într-o ideologie generoasă cu semenii care justifică derapajul. Așa cum spune cu multă îndreptățire Adam Michnik într-unul din eseurile sale memorabile, de multe ori abandonarea libertății democratice este declanșată de slăbiciunea acesteia, democrația este plicticoasă, este funciarmente mic-burgheză, se tocește expresiv prin stereotipii de gândire și lozinci la fel de lipsite de sare și piper precum cele ale dictaturilor. Aici este prezentă o capcană ideatică de mare subtilitate: scriitorul abjură democrația în numele originalității, al vieții trăite altfel, furtunos și aventuros, împotriva clasei mijlocii, al micului și marelui burghez căzut în patima ignobilă a acumulării de capital. Așa s-au întâmplat lucrurile în perioada interbelică. Așa au stat ele și în anii proletcultismului, cel puțin din perspectiva unor scriitori de anvergură care și-au justificat derivatele democratice prin sinceritatea credințelor. Ce avem de învățat de aici pentru viitorul politic și democratic al națiunii? Cea mai de seamă concluzie este, fără îndoială, aceea care ne spune tranșant că judecățile de valoare și de estimare culturală ale vieții publice trebuie cu necesitate să se plaseze în preajma unor judecăți raționale, calme și educate, diferite de cele ale exaltării prin credințe și excese sentimental-partizane. Prin urmare, ca să aproximăm în cod cultural, în politica democratică este toxic romantismul exaltat al naționalismelor exclusiviste sau al nobleții originilor de rasă în tradiția fascismelor și extremismului de dreapta. Așadar, o abordare cultural-filosofică mai aproape de raționalismului luminilor secolului al XVIII-lea, decât al abordărilor sentimental-romantice de mai târziu.

Democrația, ca stare eminentamente raționalistă, incoloră sau gri, după caracterizarea lui Michnik, este examenul cultural și moral al scriitorimii române pentru a evita în vremurile care vin, cultura exaltărilor naționaliste, de tradiție antisemită, pentru a elimina excepționalismul derivelor ideologice ale protocronismului și ale tracismului cețos asemănător reveriilor semidoctilor partidului nazist german care își căutau puritatea indo-europeană a rasei germanice în Tibet prin expediții halucinant-romantice prin ordine date de la comenduirea SS unor antropologi și istorici ai religiilor. Prin urmare, nu privilegierea fondului nostru getic în dauna celui latin, pentru că drumul acesta se înfundă în mlaștinile conceptuale menite să ne izoleze într-o rătăcire autistă, în dauna raționalismului pro-occidental al latinismului. Adăugați aici și exaltările toxice ale partizanatului fundamentalist religios, la fel de exploziv ca excepționalismul naționalismului exclusivist de tradiție protocronistă. Și aici scriitorul de orientare democrată trebuie să se exprime împotriva alegațiilor confrăților interbelici care susțineau, în numele unui Isus în Țări românești, ura și excluderea catolicismului, a greco-catolicilor, a vechilor sau noilor protestanți. Și, în sfârșit, un ultim concept cultural-istoric de după revoluție, a fost acela al anticomunismului consecvent.

Și aici trebuie să procedăm la o justă privire asupra apariției și dezvoltării politice, ideologice și propagandistice a acestuia. De-a lungul celor două decenii și jumătate de la revoluție, anticomunismul a devenit instrument sărăcit de sens și valori morale în mâinile unor parveniți care îl foloseau, ieri și astăzi, ca paravan și alibi al corupției și al demagogiei lipsite de scrupul. Anticomunismul propagandistic a ajuns la ora de față asemenea vorbelor neuitatului Agamiță Dandanache, care vorbea fonfăit despre ai noștri de la pașopt. Revoluția românilor din 1989 în întregul ei a avut de suferit, dimensiunea eroică și etică a acesteia a fost mutilată de

privilegii acordate de dușmanii valorilor înalte ale acesteia pentru a o compromite istoric, ca și când totul atunci s-ar fi petrecut pentru diplome, bani și terenuri. Adăugați mai apoi ideile mincinoase conform cărora nu populația ar fi decisă că nu mai vrea tiranie, ci serviciile secrete din țările occidentale, ca și când foamea și umilința îndurată de popor nu ar fi avut niciun rol în demnitatea națională dobândită atunci.

Aici este momentul în care trebuie atent analizat traseul cultural-politic și moral al Anei Blandiana, ca simbol al împotrivirii manifestate public față de tiranie în deceniul al optulea. După revoluție, după câțiva ani de angajament politic direct, poeta s-a repliat cu mult folos, pentru cei care cred că se poate lupta împotriva dictaturilor prin armele culturii, pe un aliniament, ca să folosească un cuvânt din lexicul militar-strategic, al cultivării memoriei ca armă de luptă împotriva răului totalitar. Această re poziționare a presupus revenirea la instrumentele dintotdeauna ale poetei: scrisul, reflecția, dezbateră și, mai mult încă, instituționalizarea memoriei prin Memorialul de la Sighet, cel mai important edificiu al antitotalitarismului și implicit al apărării valorilor libertății din democrație. Am citit rezervele față de Memorial ale tinerilor din stânga intelectuală, unii formați în universități de prestigiu. Îi asigur că Memorialul nu este nici de orientare doctrinară de dreapta, cu atât mai mult de extremă, dar nici de stânga neo sau criptocomunistă. Misiunea sa este aceea de apărare a memoriei răului din secolul din urmă. Memorialul de la Sighet este o instituție care apără prin studiul dictaturii, democrația și libertățile democratice amenințate din ambele direcții. Memorialul de la Sighet ne arată crima în egală măsură, nu neagă Holocaustul în beneficiul Gulagului, nu măsoară gropile comune ale lagărelor cu instrumente ale vreunor doctrine. Memorialul de la Sighet, prin toate acțiunile sale de cercetare, editare și de pedagogie publică este o instituție culturală prin care este respins memoricidul, așa cum este el definit și ilustrat istoric în studiul lui Reynold Secher, apărut la editura Academia Civică prin grija Anei Blandiana.

Și pentru a reda mai aproape ritmul cotidian al vieții poetei în anii din urmă, pentru a evoca plastic și uman uzura prin abuz demagogic a idealurilor care au însuflețit revoluția română, pentru a sublinia consecvența Anei Blandiana în apărarea acestora într-o lume care le-a uitat cu totul, acaparată de viața grea, îmi permit să reproduc câteva scene din povestirea *Ana Blandiana, Iovănel și anticomunismul*:

„Dreptu-i”, cum zice ardeleanul de pe Valea Mureșului, că de-acuma lumea s-a cam săturat de anticomuniști, ba mai mult, oamenii caută să-și aducă aminte ce bine a fost pe vremea lui Nicolae Ceaușescu. Mai zilele trecute, într-o mașină cochetă, o tânără fostă studentă mi-a spus, cu o sinceră izbucnire, că s-a săturat de anticomunism, să ne mai lase în pace anticomuniștii. M-am chircit pe banchetă și am bolmojit ceva care putea fi și un fel de scuză, chiar așa, poate că am sărit calul, prea ne-am văicărit, draci să le mai știe, au trecut atâția ani. „Asta zic și eu”, mi-a spus satisfăcută șoferița mea mulțumită de victoria neașteptată, gata, e destul! Nu neg că fata o fi simțit din cutele vocii mele că aș avea niscaiva nostalgie anti, că mă mai bântuie amintiri cu zbierete prin mitinguri, cu ședințe civice cu fum de țigară prin care abia deslușeam figura Anei Blandiana și a domnului Rusan, zău că abia de ne mai vedeam: în primul an de la revoluție toată lumea fuma, peste tot se intra cu țigara-n gură, prin toate birourile, la toate

ședințele, totul mirosea a duhan – hainele, banchetele și fotoliile de la partid, mesele. Tot atunci beam cafea care nu mai era nechezol și fumam țigări care nu mai erau Carpați fără: “ce sunt astea”, mă întrebă șoferița mea, îmi spun că nu e nimic: cafea și țigări. Cafeaua și țigările de după revoluție, la nici o lună după. Cum să mai povestim ce erau acelea, și cât de cool se arăta pe zidurile barului de la Centrocoop un afiș colorat cu Coca Cola? Produs capitalist și anticomunist. „Coca Cola nu este ceva sănătos”, îmi spune șoferița, și eu dau din cap și-mi amintesc cum mă holbam la televiziunea Novi Sad prin ‘84 sau ‘85 la reclamele cu Coca Cola și la bulele ei provocatoare în paharul aburit de la gheață. Mărturisesc că și acum mai beau pe ascuns Coca Cola, așa să nu văd lumea emancipată și anticapitalistă din jurul meu, degust din licoare și-mi aduc aminte cum în vacanța de vară din anul 1974 apucam cumpănit sticla de Pepsi Cola, care era tot un fel de Coca Cola pentru comuniști, la restaurantul Căsuța Arădeană din Mamaia Sat unde stăteam la un prieten ajutor de chelner de la Cooperația din Arad: el – elev de liceu, eu – la fel. (...)

Multe ar fi de spus ca să explic cum e cu starea bleagă care mă încercă, din care nu lipsesc anii ‘90 cu Ana Blandiana, cu domnul Rusan, cu tânărul pe atunci, mai-gata-moșul-de-astăzi, pe nume Codricel sau Iovănel, oricum ceva care sfârșește într-un diminutiv nenorocit – un fel de Gavroche copt al revoluției timișorene care avea la revoluție poate douăzeci de primăveri dar mintea lui era mai tinerică, și credea sincer în mitinguri, în cei care au murit, unul dintre ei fusese împușcat nu departe de el, produs asemenea lui al unei foste Case a copilului, din acelea care au speriat lumea occidentală (...) Pe urmă a ajuns, trimis de Societatea Timișoara, la fel ca frații cărvunari de-ai lui Bălcescu, în Piața Universității la mitingul din aprilie 1990, și a reprezentat acolo, la corturi, orașul de pe Bega, așa cu mintea lui necoaptă puțin, și a strigat că vrea libertate, că vrea presa liberă (între timp, la TVR, domnul academician Răzvan Theodorescu, în calitatea domiei sale de Director General, a slobozit ceața peste Piață că nu s-a mai putut vedea nimic din bannerele cu vorbele răsuflăte astăzi, le știm care, nu le mai repet să nu stârnesc plictiseala în auditorii) și Iovănel a stat la cort, a flămânzit zile în șir la greva foamei, pe urmă au venit minerii în iunie și a luat bătăi și picioare în cur, și a stat la arest, și la anchete pe post de vinovat-anticomunist, și pe urmă ni l-au expedit acasă.

Mai apoi, peste ani, când vine iarna și se apropie ceremoniile, ajung din capitală Ana Blandiana cu domnul Rusan, și alți domni și doamne anticomuniști, și mergem seara, îmi aduc chiar acum aminte, cu un microbuz cam jerpelit pe la diferite monumente despre care nu mai prea știe nimeni ce înseamnă: este întuneric, frig, burniță, punem coroane, și Iovănel se agită, aduce din mașină coroanele, apoi strigă: „stați, nu faceți fotografia!” Strigă așa, deoarece de fiecare dată Alianța Civică și cu Traian Orban, de la Memorial, fac poze în fața monumentelor, și pozele sunt întotdeauna la fel, diferă doar chipurile delegaților datorită trecerii anilor, și Iovănel strigă: “stați, nu faceți fotografia”, aleargă la microbuz și apare satisfăcut cu un steag din podul Societății Timișoara, unul din acela cu gaură, și se așază nu departe de Ana Blandiana și de oaspeții din capitală, facem poze, pietonii trec pe lângă grupul anticomunist la cumpărăturile de Crăciun, și Iovănel strigă lozinca *Azi în Timișoara / Măine-n toată țară*, și pe urmă cântă un fel de imn de la pocăiți, pe care l-au cântat ei în Balcon, cu Isus care vine la revoluție, mi-au rămas în minte crâmpie de versuri: „El vine iar, El vine iar/ Ce fericire negrăită”. Iovănel nu se rușinează,

retrăiește momentele; nouă, în schimb, ne este puțin rușine când lumea se uită nedumerită, e seară, iarnă, burniță și frig, și trecătorii cu plase burdușite cu alimente pentru Crăciun se uită la noi ca la niște ciudați, niște din ăștia cam duși un pic cu pluta.

Ar mai fi de spus că, de fiecare dată, orice nouă putere este anticomunistă și se luptă cu securitatea, cu torționarii, cu nomenclatura. Toți se luptă mai ales când vin alegerile, atunci se luptă mai dihai. Bat din gură anticomunist pe la tocșouri, pe la ședințe, întruniri, mitinguri: grozav ce se luptă cu fostul regim, îl vorbesc de rău și îl ponegresc în toate felurile, de dimineața până seara. Modelul luptei s-a născut imediat după revoluție. A început cu epitetele ornante odiosul și sinistra. Tot pe atunci un domn viitor deputat țărănist a ajuns mai marele anticomuniștilor timișeni din fost secretar de partid pe la cutare Institut unde a reușit să se reabiliteze în ochii partidului, întrucât fusese pe la pușcăriile politice din cauza unor rătăcirii de tinerețe. După revoluție și-a adus aminte de fostele rătăcirii și a ajuns șef pe la Deținuții politici, apoi la țărăniști, apoi a colaborat cu Alianța Civică. E de povestit cum o saluta pe Ana Blandiana de fiecare dată când venea în Timișoara cu un minunat limbaj de lemn ceaușist în care operase schimbări sintagmatice: societatea socialistă multilateral dezvoltată cu democrația glorioasă interbelică, lupta împotriva orânduirii burghezo-moșierești cu lupta împotriva lui Iliescu și a FSN-ului. Totul era la fel, diferite erau doar niscaiva vorbe”.

*

Trebuie subliniat cu tușe ferme și faptul că Ana Blandiana nu și-a câștigat notorietatea și prestigiul din activitatea obștească de după revoluție, dimpotrivă: poeta Ana Blandiana a consolidat democrația și societatea civilă românească prin prestigiul propriei anverguri literare și de împotrivire consecventă față de dictatură, dobândite chiar în timpul acesteia. Activitatea începută cu întemeierea Alianței Civice, cea dintâi și cea mai mare organizație non-guvernamentală din istoria postcomunistă a României, a fost continuată prin fondarea, împreună cu Romulus Rusan, a Academiei Civice: un for de analiză, dezbateri și editare a studiilor istorice și a literaturii memorialistice despre sistemele opresiv-dictatoriale din țară și din Europa de Est. Mai apoi, Academia Civică și-a concretizat activitatea prin Memorialul de la Sighet – o impresionantă instituție a memoriei represiunii comuniste. Prin întreaga ei activitate, echipa din preajma Anei Blandiana s-a constituit într-un model pentru miile de ONG-uri care asigură astăzi osatura cea mai importantă a democrației participative românești, cu mii de tineri care împărtășesc idealurile libertăților democratice europene. Aceștia vor constitui, fără îndoială, în viitor, un important factor de apărare civică a lumii pluraliste și democratice în care trăim.

Dincolo de toate acestea, este prezent, uneori discret, esențial însă, sufletul poetei, dincolo de toate activismele, acela care își urmează prin ani destinul, trăirile, mirările, tristețile și sentimentul irepresibil al trecerii timpului, al vieții trecătoare asemenea frunzei la vreme de toamnă din poem. Gândurile acestea însoțesc și dau substanță vieții obștești a Anei Blandiana care își trăiește viața sub urgența imperativelor literaturii și ale libertății democratice, după cum mărturisește tulburată într-una din ultimele cărți: „Spaima de pierderea timpului goleşte timpul într-un mod dramatic de orice conținut. De teamă că va trece, nu reușesc să fac altceva decât să

încerc să-l folosesc cât mai complet. Iar emoția, graba și zgârcenia că în tot acest timp el se risipește nefolosit în întregime fac să-mi tremure mâinile, incapabile să-l rețină și să-l împiedice să mi se scurgă printre degete” (*Fals tratat de manipulare*, Humanitas, 2013, p. 263).

Ar mai fi de adăugat, la finalul acestei întâmplări a noastre, și sentimentul de solidaritate empatică, discretă, omenească și atât de rară în cultura noastră, cu țara, într-un patriotism lipsit de vorbe mari, smerit și dedicat, pe care-l ilustrează, cu fulgurața omenească a clipei, un poem din anii 70, inspirat de un mesianism care se ascunde în modestia simțirii:

„O țară e făcută și din păsări / Din V-urile mari căzând spre sud / Rănite, alungate de frig / Și de trădare / Venind înapoi / Umilite de dor / Lunecând pe toboganul cerului / Recunoscătoare / Streășinei că nu s-a mutat / De pe vechiul pridvor / O țară e făcută și din păsări / Cum o biserică e făcută / Și din viața de apoi” (*Poeme*, Humanitas, 2005, pp.121-122)

COMISIA DE DECERNARE A TITLULUI

Președinte:

Prof. Univ. Dr. MARILEN GABRIEL PIRTEA - *Rectorul Universității de Vest din Timișoara*

Membri:

Prof. Univ. Dr. OTILIA HEDEȘAN – *Prorector Universitatea de Vest din Timișoara*

Prof. Univ. Dr. BUGLEA ALEXANDRU – *Președintele Senatului UVT*

Prof. Univ. Dr. DANA PERCEC – *Decanul Facultății de Litere, Istorie și Teologie*

Prof. Univ. Dr. BRUNO MAZZONI - *Università degli Studi di Pisa*

Prof. Univ. Dr. LIVIU PAPADIMA - *Prorectorul Universității din București*

Prof.Univ.Dr. DANIEL VIGHI - *Universitatea de Vest din Timișoara*

Conf.Univ.Dr. SMARANDA VULTUR - *Universitatea de Vest din Timișoara*

Conf. Univ. Dr. VIOREL MARINEASA - *Universitatea de Vest din Timișoara*

PRELEGERE

Cu prilejul decernării titlului de DOCTOR HONORIS CAUSA LITERARUM HUMANIORUM al Universității de Vest din Timișoara

LA CE BUN POETII ÎN VREMURI DE RESTRIȘTE?

Cred că ar trebui să precizez de la început că, atunci când am ales ca titlu versul lui Hölderlin, prin „vremuri de restriște” nu am înțeles doar comunismul. Faptul că întrebarea este pusă de Hölderlin dovedește că niciodată istoria nu a fost propice poeziei, iar vremurile au fost întotdeauna mai mult sau mai puțin de restriște. E adevărat însă că, în ceea ce mă (ne) privește, dintre vremuri eu am cunoscut comunismul și postcomunismul, deci răspunsul la întrebare nu poate să nu capete accentele concrete ale relației dintre scriitor și putere, dintre scriitor și libertate, dintre scriitor și tragedia în mijlocul căreia trăiește, căreia reușește să-i reziste sau căreia îi cade victimă.

Când mi-am ales titlul conferinței, un prieten, exasperat probabil de polemicile pe această temă, mi-a spus „Dar n-ai să vorbești despre rezistența prin cultură, sper”. Ceea ce mi s-a părut ciudat, dat fiindcă acest tip de rezistență este și mai necesară azi, decât ieri.

Cuvântul „*a rezista*” are în limba română 2 sensuri:

- ✓ a supraviețui, a rămâne viu;
- ✓ a lupta, a opune rezistență.

În percepția comună, între cele două sensuri există un fel de ierarhie, cel de-al doilea sens aflându-se prin ingredientul de risc și chiar de eroism pe care-l conține mult deasupra primului care se mulțumește să lucreze în adânc. În mod evident, cultura are mai mult de-a face cu supraviețuirea decât cu lupta, dar să nu uităm că nu este vorba despre supraviețuirea fizică a unei ființe sau alteia ci de supraviețuirea unei continuități colective, de salvarea definiției unui popor care, în lipsa acesteia, ar deveni o simplă populație. În acest sens, supraviețuirea prin cultură este o rezistență profundă, esențială.

Să rămânem însă la termenul împământenit și să privim mai atent întrebarea, niciodată nevinovată, dacă a existat sau nu o rezistență prin cultură. Primul lucru pe care vom fi obligați să-l observăm este că răspunsul afirmativ a fost atacat atât dinspre cei care ar fi vrut mai mult decât o rezistență prin cultură, cât și dinspre cei pentru care ideea de rezistență nu intra în socoteli, în schimb socotelile impuneau murdărirea celor care încercaseră să reziste, fie chiar și numai prin cultură. În acest sens, cea mai convingătoare dovadă a existenței unei rezistențe prin cultură a fost terfelirea oamenilor de cultură care încercaseră să reziste în revista „Săptămâna”, înainte de '89, în organele de presă controlate de foștii securiști, după. De fapt, tema aceasta ar merita o discuție holografică și mai puțin personală. Pentru că, vorbind despre represiunile împotriva culturii în condițiile în care cultura nu a încetat să existe și a supraviețuit sistemului în cadrul căruia s-a născut, vorbim despre rezistența culturii, după cum rezistența culturii, ca formă de manifestare a spiritului și ca formă de memorie a societății, a făcut posibilă rezistența cu ajutorul culturii, deci prin cultură, la operația de spălare a creierului și de formare a omului nou. (La urma urmei, universitățile volante organizate de „Charta '77” – în care mari profesori ai universităților cehe sau chiar vest-europene țineau în ilegalitate, cu auditoriul înghesuit în apartamente de bloc, cursuri de istoria hitiților, de drept constituțional sau despre găurile negre din Univers – nu erau o formă de rezistență a culturii, pentru ca să se poată rezista prin ea?)

Acest tip de rezistență la alții, ca și la noi, era în fond o împotrivire la moartea intelectuală, o formă de supraviețuire înțeleasă nu ca acomodare oportunistă și superficială la mediu, ci dimpotrivă ca o profundă subversiune a sistemului prin nerenunțarea la valorile pe care el trebuia, pentru a învinge, să le distrugă. Această supraviețuire prin cultură nu spera să înfrângă comunismul, dar încerca să-i contracareze și să-i diminueze efectele asupra celor mai profunde celule ale spiritului colectiv. Aș vrea însă să precizez (referindu-mă de data aceasta la propria mea experiență) că atât în cazul celor trei interdicții de semnătură (1960-1964, 1985, 1988-1989), cât și în nenumăratele cazuri când n-am ajuns să-mi public lucrările (de exemplu, volumul *Arhitectura valurilor* predat Cărții Românești în 1988 și apărut în martie 1990) nu era vorba despre texte politice propriu-zise, ci de poezie, o poezie considerată periculoasă pentru că spunea adevăruri într-o societate în care singura materie primă nedeficitară era minciuna și singura realitate nebutaforică aparatul represiv. Astfel, rostirea celui mai neînsemnat adevăr putea fi privită ca o crimă sau ca un act de eroism, iar adevărul estetic devenea, prin însăși perenitatea lui, subversiv, deci politic.

Iar reprimarea nu făcea decât să-i sublinieze valențele politice. De altfel, eram convinsă de ceea ce N. Steinhardt formulase deja, fără ca eu să pot ști și anume că în condițiile dictaturii „eticul și esteticul sunt identice”. În complicitatea între autor și publicul său poetul era mai bine plasat decât alți autori pentru că instrumentul său predilect metafora (o comparație căreia îi lipsește un termen) dădea posibilitate poeziei să se realizeze la mijlocul distanței dintre poet și cititorul care completa singur ceea ce nu fusese spus. În cartea sa *Un ambasador al golanilor* Alexandru Paleologu povestește cum a primit un exemplar al poemului meu *Totul*, care se difuza scris de mână, de două ori mai lung decât textul inițial pe care îl citise: intraseră în acțiune mecanismele folclorice și exasperarea ca mijloc de difuzare a poeziei. Întrebarea nu este, deci,

dacă ceea ce se numește rezistență prin cultură a existat, ci dacă a putut ea ține locul unei rezistențe propriu-zise, unei rezistențe politice.

Răspunsul *da* mi se pare în egală măsură adecvat și umilitor. Umilitor, pentru că presupune incapacitatea noastră de a secreta un alt tip de rezistență. În fapt, răspunsul este *da* nu în sensul că cele două tipuri de rezistență ar fi comparabile, ci pur și simplu pentru că neexistând – după înfrângerea rezistenței din munți, după lichidarea în închisori a elitelor de tot felul – o rezistență articulată politic, vidul în care ne sufocam a fost populat de aceste exerciții de respirație prin cultură. Ceea ce s-a făcut în plan cultural nu compensează și nu scuză ceea ce nu s-a făcut în plan politic, dar asta nu înseamnă că nu există și nu explică. Oricât de exagerat, răspunsul *da* explică, fără îndoială, insuficiența coagulării la români și carența de solidaritate care ne este din nefericire specifică și, în același timp, capacitatea noastră de a rămâne vii folosind remedii neconvenționale. Ceea ce, evident, nu a existat în România comunistă (dar a existat oare în vreo altă Românie?) a fost solidaritatea. Nimic din ceea ce trebuia făcut de mai multe persoane la un loc nu s-a făcut și poate chiar nu se putea face, iar, spre deosebire de domeniul politic, domeniul artei, al literaturii mai ales, este domeniul în care poți să faci singur. Era firesc, deci, să se facă mai mult aici. Personal, cred că nu mi-am făcut decât datoria de scriitor, nu am făcut decât să scriu ce credeam și să încerc să public ce am scris. Uneori am reușit, alteori nu am reușit. Gestul de rezistență, gestul politic, gestul prin care o poezie a fost transformată într-un manifest aparține celor care mi-au multiplicat paginile, înlocuindu-mi tăcerea impusă prin propriile lor reacții. Am fost nu numai autorul cărților mele, ci și autorul tăcerilor mele, grație celor care îmi copiau poeziile de mână și le dădeau mai departe în sute de mii de exemplare, transformându-mă dintr-un scriitor singur într-un lider de opinie. Rezistența culturii aparține autorilor, rezistența prin cultură aparține publicului. A nega existența acestui fenomen al psihologiei colective ar fi, cred, nu numai o greșală, ci și o nedreptate. Așa cum ar fi o nedreptate și o greșală să considerăm că existența acestui tip de rezistență profundă, precaută și reușind să salveze în adânc, oricât de ascuns, sâmburele viu al gândirii libere, poate să compenseze în devenirea noastră istorică patologia dizolvantă a nesolidarizării. Să nu uităm că un gânditor interbelic spunea că românii sunt un popor format din indivizi care au tendința să se salveze fiecare pe cont propriu. Rezistența prin cultură confirmă acest diagnostic. Dar ea se află la jumătatea drumului între rezistența politică explicită și neant. Problema noastră nu este să ne încăpățânăm să demonstrăm în pofida argumentelor că n-am făcut nici atât, ci să ne întrebăm de ce am făcut numai atât.

Aș vrea însă să ne întoarcem la o temă aflată, în ordinea cronologiei și a importanței, înaintea temei rezistenței scriitorilor. Este vorba despre relația acestora cu puterea. Problema raportului dintre scriitor și putere există, evident, în toate epocile și tot, evident, în epocile libere ea este mai lipsită de importanță decât în epocile totalitare. Pentru că în libertate scriitorul hotărăște intensitatea și sensul acestei legături și, chiar și atunci, relația este profitabilă doar pentru deținătorul puterii, scriitorul are întotdeauna de pierdut, în timp ce în dictatură scriitorul este legat de tiran printr-o dependență impusă de acesta și căreia el, scriitorul, poate cel mai mult să-i dea discreția de manifestare: supunere sau revoltă. Nu i se lasă libertatea de a fi indiferent.

De fapt, lucrurile sunt destul de curioase, pentru că e clar că legătura dintre scriitor și putere este mult mai greu de ignorat decât legătura pictorului, arhitectului, cineastului cu aceasta. Deși aceștia din urmă depind de mijloace materiale importante în lipsa cărora nu pot să-și exercite arta, deci cenzura se aplică ante-factum. Scriitorul nu are nevoie decât de creion și hârtie, iar cenzura se exercită întotdeauna asupra operei încheiate, post-factum. Și totuși, scriitorul este mai dramatic și mai sufocant legat de putere. Și asta nu numai pentru că impactul lui asupra celorlalți este mai mare (la urma urmei, în ultimele decenii el a fost depășit de cel al cineastului), ci mai ales pentru că în mentalul colectiv el este cel mai legat de noțiunea de posteritate, el poartă povara perenității: puterea scriitorului constă în bănuiala și frica celorlalți că paginile lui vor rămâne și vor mărturisi. Nenorocirile și represiunile care se abat asupra sa sunt direct proporționale cu această putere care naște ambiția și chiar obsesia celeilalte puteri, cea politică, de a încerca să manipuleze eternitatea, contracarând amenințarea perpetuă pe care literatura o reprezintă pentru orice structură de putere.

Oare faptul că au fost scriitori interziși, faptul că au fost scriitori în închisori nu spune nimic, dacă nu despre împotrivirea lor, cel puțin despre spaima autorităților de posibila lor împotrivire? Cel de-al doilea mare val de teroare (primul fusese în 1945-1953), acela din 1958-1962 a cuprins incredibilele procese ale Lotului Noica-Pillat și ale Lotului Scriitorilor Germani în care, pentru erori imaginare, s-au dat pedepse de până la 25 de ani muncă silnică. Această represiune profilactică împotriva scriitorilor dă măsura capacității literaturii de a fi periculoasă pentru dictatură și a caracterului ei continuu subversiv, incontrollabil prin perenitate.

Când analizez legătura dintre scriitor și putere, mă gândesc, în general, la puterea totalitară, la perioada în care puterea putea să-i impună scriitorului gesturi și reacții, care puteau fi refuzate doar prin asumarea unor riscuri. Faptul că, dintr-un motiv sau altul, nu toți aveau curajul necesar acestui refuz putea fi deci mai mult sau mai puțin comprehensibil. Dar relația scriitor – putere există și în condițiile libertății și ale democrației, dezvoltată pe aproape aceleași coordonate dar fără scuza represiunii. Ca și dictatorii de ieri, politicienii de azi preferă să aibă în preajmă scriitori de prestigiu, cu prezumtiv acces la perenitate, doar că acum scriitorul nu poate fi obligat, el poate fi doar cumpărat, iar responsabilitatea tranziției cade exclusiv în sarcina lui. După cum el este cel care are cele mai multe șanse de a ieși compromis din această relație. Puterea scriitorului poate fi vândută de deținătorul ei, care devine astfel un scriitor al puterii. Dar, în mod evident, vânzătorul pierde mult mai mult decât câștigă, după cum nici cumpărătorul nu câștigă prea mult pentru că, o dată vândută, puterea scriitorului dispare în umbra, întotdeauna murdară, a compromisului. Și să nu uităm că, în cazul scriitorului, orice umbră are durata propriei sale valori.

De altfel, din această povară a perenității decurge și faptul – mult mai grav – că, în măsura în care cărțile sale rămân și nu pot fi despărțite de viața și de epoca scriitorului, el va răspunde pentru tot ce s-a întâmplat în perioada respectivă. Revelația mea a fost că, dacă volumele, cărțile mele vor rămâne, va rămâne și faptul că ele au fost scrise în timp ce se dărâma Mănăstirea Văcărești și eu voi purta răspunderea acestei crime deși, evident, ea nu depindea în niciun fel de mine. Dar am fost contemporană cu ea. Așa s-au născut *Sertarul cu aplauze* și *Arhitectura valurilor*.

Poate că cea mai gravă problemă pe care mi-am pus-o înainte de '89, în orice caz cea care m-a tulburat cel mai mult, a fost problema opțiunii între lupta cu cenzura și refuzul contactului maculator cu ea. Pentru că orice trântă seamănă cu o îmbrățișare.

Primul lucru pe care l-am descoperit dramatic după '89 a fost că libertatea cuvântului a diminuat importanța cuvântului. Paginile unui scriitor interzis fuseseră fatalmente mai importante, pentru că erau mai scump plătite. Havel în închisoare era mai important decât Havel – președinte.

Iar între eliberare și libertate stă criza tranziției și provizoratului, a continui instabilități, schimbări, nesiguranțe, care obligă la analize și opțiuni (să nu uităm că, etimologic, cuvântul *criză* provine din verbul grecesc *Krinein*, care înseamnă „a judeca”). Dar scriitorul nu poate să ignore ceea ce omul de pe stradă nu înțelege: că tranziția și criza nu se vor termina niciodată pentru că ele sunt chiar definiția libertății și democrației, realcătuite mereu din raporturi mereu instabile între forțe aflate într-o continuă concurență și transformare. Ceea ce trebuie să recunoaștem că este obositor, mai ales că în mijlocul oboselii se insinuează uneori bănuiala că schimbarea continuă nu e decât o stratagemă de a inventa *mai răul* pentru a păstra răul neschimbat.

Dar dacă suntem „condamnați la libertate” cum spunea Voltaire, atunci trebuie să-i învățăm legile funcționării și regulamentele de utilizare. Căci, evident, dacă înainte de '89 lipsea libertatea, acum lipsește responsabilitatea și înțelepciunea de a o folosi. Rația de libertate s-a transformat în „over-doză”.

Țin minte, pe la începutul anilor '90, m-a întrebat cineva într-un interviu: „Mai credeți că suntem un popor vegetal?” Și eu am răspuns: „Nu. Suntem prea isterizați pentru asta.” Acum, evident, un asemenea răspuns n-ar mai fi corect. Acum, când indiferența și kitsch-ul acoperă totul, mă întreb dacă n-am nedreptățit plantele. La urma urmei, ele nu se revoltă, dar nici nu uită ce sunt. În ceea ce ne privește, am sentimentul că ne-am uitat definiția, că nu știm nici dincotro venim, nici încotro mergem. Mai mult, că nici nu ne pasă că nu știm.

În anii '50 personajul de tristă amintire care a fost Ion Vitner scria despre perisabilitatea lui Eminescu, nemaidecvat noii societăți, încheind cu fraza, rămasă de pomină, „... Și astfel, încet-încet Eminescu va dispărea din conștiința poporului român”. Consecința a fost că următoarele decenii au găzduit un adevărat cult al lui Eminescu. După '89 însă a început pe de o parte o contestare a lui Eminescu de către o parte a elitei hiperintelectuale, iar pe de altă parte o nemaidesoperire a lui de către o populație evoluând spre analfabetism. Un sondaj al Ministerului Culturii de acum câțiva ani releva că 17% dintre cei întrebați auziseră de Eminescu (Caragiale 16, Creangă 14, de altfel toți aceștia aflați pe primele trei locuri). Să fie, cum ar părea, o victorie a lui Vitner? Sau, mai degrabă, o urmare a trecerii bruște la un capitalism sălbatec și semidoct în care nu mai au importanță decât valorile în stare să producă bani. Și în mod evident poezia nu face parte dintre ele. Dovadă că, în limba curentă, a și apărut o expresie nouă: când cineva vrea să-și exprime disprețul față de o acțiune fără rost spune „asta-i poezie”.

Ar fi oare absurd, în aceste condiții, să vorbim despre necesitatea unei noi rezistențe prin cultură? O rezistență care să ne asigure supraviețuirea, repetându-ne nouă înșine cine am fost și cine suntem, pentru a nu uita cine putem deveni. O rezistență pentru care nu ar fi nevoie, ca înainte, de curaj, ci doar de neindiferență.

Paradoxal, cred că înainte de '89 mă simțeam mai acasă în spațiul literar românesc. Și asta nu numai pentru că atunci legătura dintre scriitorul care eram și cititorii mei (în pofida interdicțiilor și poate chiar grație lor) era mai puternică, ci și pentru că eforturile noastre continue de a rosti adevăruri împotriva cenzurii ne dădeau (și mă refer nu numai la noi, ci la întregul Est) o seriozitate față de care inovațiile noului roman francez, de exemplu, sau poezia sterilizată de ermetism din Occident apăreau de-a dreptul frivole. Dar în ultimii ani lucrurile s-au schimbat până la a deveni opusul lor. În timp ce la noi descoperirea societății de consum s-a făcut pentru majoritatea prin renunțarea la orice formă de spiritualitate, după decenii de cult și obsesie a consumului, în Apus s-a născut oboseala de materialitate și descoperirea că viitorul „va fi religios sau nu va fi deloc”. Dacă înlocuiți cuvântul *religios* prin *spiritual*, veți găsi explicația înmulțirii exponențiale a festivalurilor de poezie cu sute și sute de participanți.

În lumea occidentală a apărut un fel de oboseală de consum, presimțirea că o întoarcere la valorile spirituale poate fi o formă de salvare. Evident, nu e un curent majoritar, dar lecturile publice – organizate de universități, case de cultură, fundații, case ale literaturii – la care se intră cu bilet și care fac săli pline, sunt un mijloc de răspândire a poeziei și de supraviețuire materială a poezilor. În plus, în Germania, există în multe orașe mici tradiția existenței unei „case a poetului”, în care în fiecare an este invitat să locuiască și să scrie, susținut de primărie, un scriitor cărui nu i se cere în schimb decât să menționeze la publicarea paginilor scrise acolo, locul unde au fost scrise. Este un fel de punere în valoare prin cultură a micilor orașe. După cum există mici țări care fac din faima unui festival de poezie un prilej de punere în valoare a țării însăși. (Este cazul Sloveniei, cu celebrul ei festival și premiu Vilenica.)

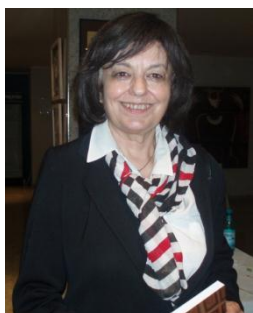
De unde rezultă că la întrebarea lui Hölderlin se poate răspunde și optimist. Cultura în stare să se opună crizei de identitate, cultura în stare să se opună crizei pur și simplu, demonstrează că rezistența prin cultură este la fel de necesară azi ca și ieri. Să sperăm că și la fel de eficientă, deși ea beneficiază azi de o adeziune la nivelul publicului larg mult diminuată. Iar moral vorbind, cei ce își exprimă enervările, disperarea, revolta în mod anonim pe bloguri nu sunt mai puțin vegetali decât părinții lor care aplaudau la ședințe de partid și bârfeau acasă cu telefonul acoperit cu perna. Iar a te lăsa manipulat de televiziunile de scandal și drogat de emisiuni vulgare de divertisment și de filme violente de serie C nu e mai puțin periculos și degradant decât a-ți fi fost frică de Ceaușescu. Ba e chiar mai demn de dispreț, pentru că nu mai este o chestiune de teroare, ci una de subcultură. Deci tot rezistența prin cultură este soluția. Căci numai cultura poate înfrânge criza de identitate pe care o străbatem și care ne marchează mai ireversibil decât criza economică. *Cultura bate criza* era titlul unei serii de conferințe organizate acum câțiva ani de Sorin Alexandrescu la Biblioteca Universitară din București și țin minte că m-a entuziasmat optimismul, chiar dacă puțin autoironic, al inițiativei.

La sărbătorirea a 20 de ani de la victoria *Solidarność* în primele alegeri libere, Lech Walesa spunea că tot ce a descoperit în 20 de ani de libertate este că de libertate răul profită mai mult decât binele. Fascinant este faptul că – privind lucrurile dinspre poezie și arte – *răul*, ca principal beneficiar al libertății, se înfrățește cu *urâtul* așa cum, în viziunea grecilor vechi, *binele* se confunda cu *frumosul* într-o asemenea măsură încât primise și un nume comun *kalokagathia*. Amestecul de Rău și Urât nu are încă un nume, dar are o capacitate de a deforma mințile și sufletele tinerilor, de a șterge orice continuitate între generații și între straturile memoriei de-a dreptul diabolică. În plus, radiațiile sale malefice pot să transforme noțiunile în opusul lor: drepturile omului se deosebesc tot mai mult de demnitatea umană iar libertatea gândirii intră de bună voie în cămășile de forță *prêt-à-porter* ale corectitudinii politice, asemănătoare până la confuzie cu vechea cenzură interioară (de care îmi era mai teamă decât de cenzura propriu-zisă).

Deci *Wozu Dichter?* La ce bun poezii, în acest peisaj rămas după istoria care a avut combustibil ura (de rasă sau de clasă, nici nu mai are importanță)? O să încerc să răspund fără teamă de patetism și de vorbe mari:

Poezii sunt cei care într-o lume stăpânită în mod violent de Rău și de Urât luptă să țină aprinsă flacăra Binelui și Frumosului, făcând din poezie o aură a iubirii și un scut aproape magic împotriva urii. Așa se explică, de altfel, confuzia care se produce uneori între marea poezie și mistică. Din păcate, poetul nu este creatorul, ci martorul lumii prin care trece. Dacă ar fi fost creată de poeți, lumea ar fi arătat cu totul altfel.

ANA BLANDIANA

CURRICULUM VITAE

Ana Blandiana (pseudonimul Otiliei Valeria Coman), s-a născut la 25 martie 1942, la Timișoara. Este fiica lui Gheorghe Coman, preot, și a Otiliei (n. Diacu), originară dintr-o familie de țărani din com. Blandiana (jud. Alba), de unde și pseudonimul ales mai târziu de poetă. A urmat studiile liceale la Oradea (1955-1959), apoi a fost studenta Facultății de Filologie a Universității din Cluj-Napoca (1962-1967). A lucrat ca redactor la *Viața studentescă* și *Amfiteatru* (1968-1974); bibliotecară la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București (1975-1977); redactor la Uniunea Scriitorilor (1977-1979). În 1973-1974, a beneficiat de o bursă de studii în cadrul Programului Scriitoricesc Internațional al Univ. din Yowa City (SUA). Debutul literar se înregistrează în *Tribuna* (1959). A fost absentă din paginile revistelor literare între 1960 și 1963, având interdicție de publicare, dar reîntră în publicistică în 1964, la *Contemporanul*, unde deține ani de zile rubrici permanente: „Antijurnal”, „Corespondențe”; trece ulterioare la *România literară*, cu rubrica „Atlas”. A debutat editorial cu placheta *Persoana întâia plural* (1964). Se impune printre poeții cei mai reprezentativi ai epocii, cu volumele *Călcâiul vulnerabil* (1966) și *A treia taină* (1969), caracteristice spiritului generației căreia îi aparține, prin meditația asupra condiției etice a omului situat în fața unor opțiuni decisive. Acestei poezii a tensiunii între puritatea ideală, dublată de o luciditate neconcesivă, și precaritatea condiției biologice, îi urmează, prin volumele *Octombrie, noiembrie, decembrie* (1972), *Somnul din somn* (1977) și *Ochiul de greier* (1981) sau *Ora de nisip* (1983), *Stea de pradă* (1985), un lirism al calmei împăcări, al melancoliei regăsirii ritmurilor elementare ale existenței peste care se insinuează însă, mai ales în *Stea de pradă*, o acută stare de neliniște. Ana Blandiana abordează cu o surprinzătoare maturitate compozițională și stilistică proza fantastică (*Cele patru anotimpuri*, 1977) și nuvela parabolică, cu adresă etico-politică manifestă (*Proiecte de trecut*, 1982). Culegerile *Calitatea de martor* (1970), *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie* (1976), *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile* (1978), *Coridoare de oglinzi* (1984), *Autoportret cu palimpsest* (1986) adună tablete, eseuri, însemnări de călătorie. Publică versuri pentru copii în volumele *Întâmplări din grădina mea* (1980), *Alte întâmplări din grădina mea* (1983) și *Întâmplări de pe strada mea* (1988). În colaborare cu Romulus Rusan, a publicat volumele de interviuri cu personalități ale culturii românești, *Convorbiri subiective* (1972) și *O discuție la Masa Tăcerii* (1977). Un ciclu de poeme din revista *Amfiteatru* (1985) declanșează conflictul cu oficialitatea, acutizat în 1988 prin versurile din volumul *Întâmplări de pe strada mea*, care-i aduc poetei interdicția de a publica. Totuși, în 1989 îi apare o culegere antologică de *Poezii*, cu o prefață de Eugen Simion. În această perioadă, i se decernează o serie de premii literare: Premiul Uniunii Scriitorilor (1969; 1980);

Premiul „M. Eminescu” al Academiei Române (1970); Premiul Asociației Scriitorilor din București (1982); Premiul internațional „Herder” (1982).

Primele poeme semnate de Ana Blandiana atrăgeau atenția prin „jubilația intensă a descoperirii lumii” (N. Manolescu): structura discursivă încorporează senzațiile cele mai fruste, gesticulația, nu lipsită de retorism, se voia de amplitudine cosmică, un spirit fremătător dinamiza „tinerețea curată”, însetată de comuniunea cu elementele. Ecourilor evidente din *Poemele luminii* ale lui Lucian Blaga li se grevează un foarte specific „sentiment al generației”, comun multor poeți care au debutat după Nicolae Labiș: aliaj de candoare copilărească și luciditate matură a conștiinței, această nouă sensibilitate marchează și *Persoana întâia plural* (1964), schițând, dincolo de „reportajele lirice” sau poeziile pe temă dată, câteva constante particulare viziunii în curs de constituire. Aceasta se anunță încă de pe acum ca fiind întemeiată pe o intensă aspirație spre puritate, susținută de o severă cenzură interioară și pe conflictul dintre o asemenea aspirație și formele de degradare ale existenței individuale și sociale. Volumele imediat următoare, *Călcâiul vulnerabil* (1966) și *A treia taină* (1969), sunt construite în esență tocmai pe acest conflict. Eul poetic se definește, în primul rând, drept conștiință ordonatoare a sensurilor lumii, instaurând în același timp o limpede și strictă geometrie a sentimentelor: spațiu al unității și integrității ființei, cucerit cu dificultate, apărat cu dificultate, dând măsura capacității omului de a crea și conserva „punctul de sprijin” pentru și în univers. Specificul acestei viziuni va fi decis, așadar, de permanenta opoziție între o lume liberă de conștiință, „iresponsabilă”, și acea geometrie austeră, vizată de imperativele conștiinței. Luând act de destinul său trasat în afara oricăror concesiilor de natură morală, poetul și-l va asuma cu un anumit orgoliu, acționând în direcția fixată, reprimându-și orice tentație turbulentă: el devine parcă însăși vocea destinului, substituit nenumăratelor voci ale dezordinii universale; de aici, acel aer impersonal al rostirii înghețate în forme limpezi, corespunzătoare regimului ascetic al spiritului, masca inflexibilă de erou tragic, pornit în căutarea „tonurilor clare” într-o lume pândită și coruptă adesea de compromisul etic. Dacă existența etică, deși nu lipsită de patos, rămânea oarecum exterioară și mecanică în volumul de debut, ea este în aceste cărți expresia unei confruntări dramatice cu lumea: o voce de om singur și având conștiința solitudinii sale își apără spațiul de „absurdă” puritate în raport cu „logica” ineluctabilă a realului. Știind că „E marea lege a maculării / tributul pentru a trăi”, între „drama de-a muri de alb” și „moartea de-a învinge totuși” prin angajarea în fluxul inert al vieții, poeta n-o poate alege decât pe cea dintâi. Un text precum *Din auster și din naivitate (Călcâiul vulnerabil)* dezvoltă magistral termenii acestei ecuații lirice. Abandonarea de către tânărul Racine a simbolicului Port Royal are semnificația unei intrări în istorie, în lumea „marii treceri”. Cealaltă fusese un spațiu de „auster și naivitate”, atribute calificând o conștiință candidă, însă fascinată de absolut. „Severa poartă neagră-a mănăstirii” va obseda mereu ființa celui plecat, constituind un model peren de existență și un ideal argument în confruntarea cu realul: existență etern marcată de remușcare, cenzurându-se mereu prin visul ascezei și supunând universul trăit unor probe de puritate corespondentă. Acesta este sensul „intoleranței” despre care se vorbește altundeva, ca și al nostalgiei îndepărtatelor zile „când lumea o-mpărțeam în buni și răi”. „Călcâiul vulnerabil” devine astfel un simbol al receptivității, paradoxal intolerantă și

exclusivistă. Cu timpul (încă în *A treia taină*), în relația eu-univers apar elemente și nuanțe noi: își face loc un fel de oboseală a angajării, a implicării eului în drama cunoașterii înțeleasă ca asceză și retragerea treptată de pe scena tragică într-o penumbră de contemplație melancolică. Predomină acum elegia sterilității, ca expresie a ineficienței modelului de existență propus anterior și ca reflex al acelei „oboseli” a conștiinței umane limitate, secătuită de distrugătoarea obsesie a absolutului. Câteva concentrate parabole traduc un sentiment al „căderii” – nou „paradis în destrămare”, semnificând însă o cădere de tensiune a conștiinței, incapacitatea concentrării spirituale ce asigurase altădată riguroasa geometrie a „spațiului eleat” (Mircea Martin). „Din ce în ce mai muritoare”, ființa se simte din nou cercetată de marile întrebări, dar caută un posibil spațiu al eliberării de tensiunea cunoașterii. Noile poeme, cele din *Octombrie, noiembrie, decembrie* (1972), *Somnul din somn* (1977) sau *Ochiul de greier* (1981), evidențiază tocmai această umanizare a vocii, domolirea orgoliului intransigent. Fugind de sub „soarele nerușinat” ce dezvăluie „neroada furie a creșterii”, poeta imaginează un teritoriu umbros și calm, în care „firul nopții dă colț și crește pur”, iar „mirii unei lumi crepusculare” se pierd în natura primară. Elegia cunoașterii și a purificării se echivalează discret și generos cu o poezie a suavei palpări a materiei, luminii glaciale a „tonurilor clare” i se substituie „lumina moale, lumina bună” ori „bezna tandră”, într-un univers somnolent ce învăluie ființa și îi calmează mișcările sufletești. Ritualul ascetic inițial, dominat de vocea imperativă (multe poeme aveau atunci un aer sentențios), se transformă într-un alt ritual, a cărui desfășurare e decisă de supunerea la ritmurile eterne ale naturii. Discursul liric rămâne însă în permanență de o mare simplitate, aproape lipsit de metafore. În *Stea de pradă* (1985) înregistrăm însă o „accentuare a unor latențe dramatice” fără precedent. „Stranie este acum violența percepției poetice și a corespondențelor: lumina orbitoare devine, astfel, în poezia *La celălalt capăt* un semn thanatic și, în general, senzualității difuze de altădată îi corespunde acum o copleșire, dusă până la limita insuportabilului, a simțurilor: ipostaza «muțeniei», «orbirii», «surzeniei» apare insinuant, dar insistent, și la fel «spaima» (*Gemenii*)” (Marian Papahagi). Remarcabilă este și proza fantastică din *Cele patru anotimpuri* (1977) și *Proiecte de trecut* (1982). Afirmând că „fantasticul nu e opus realului, este doar o înfățișare mai plină de semnificații a acestuia”, Ana Blandiana propune o viziune în care faptul insolit apare ca prelungire a unei puternice tensiuni spiritual-afective, constituită în factor perturbator al „realului”. „Anotimpurile” sunt ale sensibilității exacerbate, oscilând între „irepresibila feroare vitală” (G. Dimisianu) și angoasa stingerii și stagnării. Prozatoarea excelează în sugestia unor trăiri ambigue, în care senzualitatea contactului cu natura germinativă și năzuința spre puritate se conjugă cu sentimentul descompunerii universale (*Capela cu fluturi, Orașul topit*). O amplificare a registrului tematic și stilistic, cu deschideri spre istoric și social, aduce volumul *Proiecte de trecut*. Subtila exploatare a echivocului real-imaginar (oniric), a rupturilor din ordinea firească a evenimentelor, a jocului între realitate și ficțiune înscrie și aceste proze printre reușitele certe ale genului (îndeosebi *Zburătoare de consum, Biserica fantomă, Reportaj, Proiecte de trecut*). „Tabletele” săptămânale, având caracterul unor file de jurnal, instantanee, impresii de călătorie, note de lectură etc., adunate în volumele *Coridoare de oglinzi* (1984) și *Autoportret cu palimpsest* (1986), pun încă o dată în evidență disponibilitatea lirică a poetei și expresivitatea argheziană a formulei publicistice. Percutante, atacând curajos teme ale

actualității (mai ales sub aspectul lor etic), foiletoanele introduc adesea cititorul și în laboratorul de creație al scriitoarei.

OPERA: *Persoana întâia plural*, pref. de N. Manolescu, București, 1964; *Călcâiul vulnerabil*, București, 1966; *A treia taină*, București, 1969; *Cincizeci de poeme*, București, 1970; *Calitatea de martor*, București, 1970; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, București, 1972; *Convorbiri subiective*, în colab. cu R. Rusan, București, 1972; *Poezii*, București, 1974; *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie*, București, 1976; *Somnul din somn*, București, 1977; *Cele patru anotimpuri*, București, 1977; *O discuție la Masa Tăcerii*, în colab. cu R. Rusan, București, 1977; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, București, 1978; *Întâmplări din grădina mea*, București, 1980; *Ochiul de greier*, București, 1981; *Proiecte de trecut*, București, 1982; *Alte întâmplări din grădina mea*, București, 1983; *Ora de nisip*, București, 1983; *Coridoare de oglinzi*, București, 1984; *Stea de pradă*, București, 1985; *Autoportret cu palimpsest*, București, 1986; *Orașe de silabe*, București, 1987; *Întâmplări de pe strada mea*, București, 1988; *Poezii*, București, 1989; *Soarele de apoi*, 2000. (Apud Eugen Simion, coord. *Dicționarul literaturii române*, Vol I (A-L), București, Editura Univers Enciclopedic, 2012)

În prezent, Ana Blandiana este președinta Fundației Academia Civică, sub egida căreia funcționează Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului și Muzeul de la Sighet. Cel mai recent volum al Anei Blandiana, *Fals tratat de manipulare*, a apărut la Editura Humanitas în anul 2013.